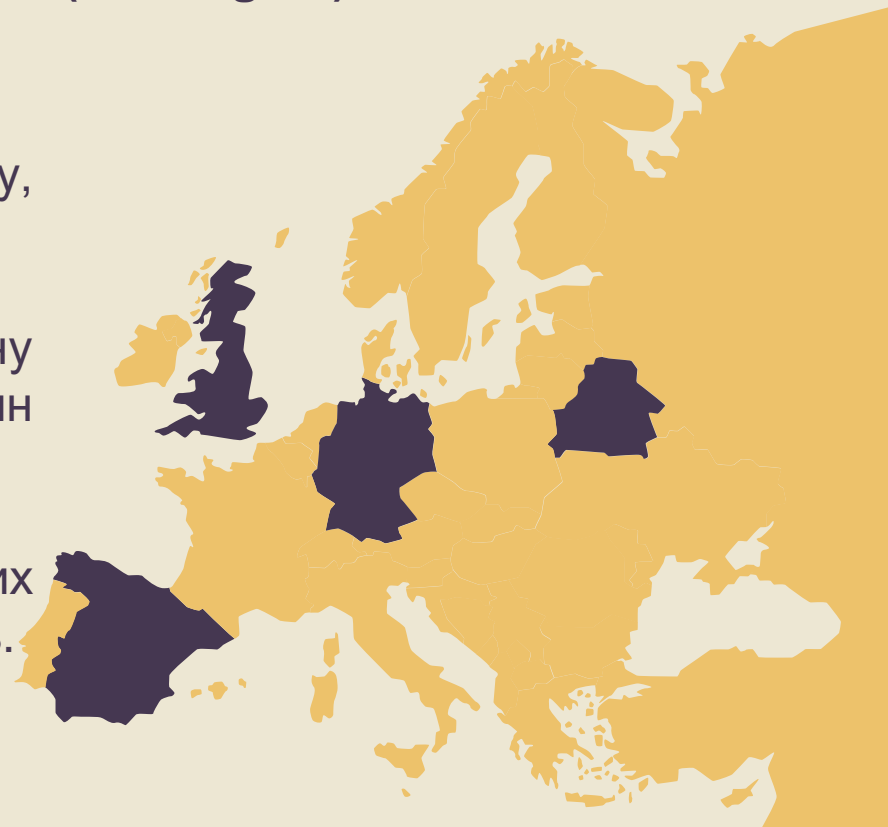

**правове регулювання
суспільних відносин**

Словник іноземних слів визначає
термін «регулювати» (лат. *regulo*) як:

- 1) підкоряти певному порядку, правилу, упорядковувати;
- 2) встановлювати правильну, необхідну для роботи взаємодію частин механізму, пристрою, апарату і т. п.;
- 3) робити щось для отримання потрібних показників, потрібного ступеня чогось.

Правове регулювання –

*регулювання
діяльності
упорядкування
членів
(учасників
відносин) за
юридичних засобів.*

*людської
правом,
поведінки
суспільства
суспільних
допомогою*

Ознаки правового регулювання:

- має організаційний характер — за допомогою правового регулювання відносини між суб'єктами набувають певної правової форми (в нормах права закріплюється міра можливої або належної поведінки)

- має цілеспрямований характер — спрямоване на задоволення прав, свобод, законних інтересів суб'єктів права;

- має конкретний характер — завжди пов'язане з реальними (конкретними) відносинами.

Ознаки правового регулювання:

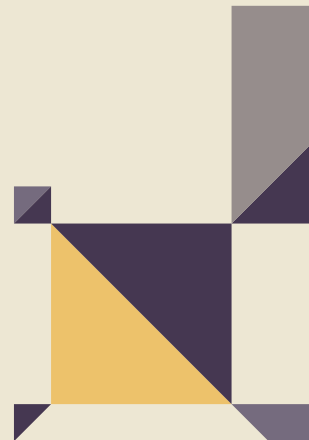
- є різновидом соціального регулювання;

- здійснюється громадянським суспільством або державою;

- має нормативно-результативний характер – здійснюється за допомогою цілісної системи правових засобів, що забезпечують втілення в життя норм права для досягнення необхідної мети (результату);

Ознаки сфери правового регулювання

- є соціальною, оскільки право регулює соціальні відносини, а не природні процеси (землетруси, тайфуни, фізико-хімічні явища та ін.); іншої людини, суспільства, держави
- є тією сферою соціального простору, де існують суспільні відносини, які можуть врегульовуватися правом, тобто можуть пройти через волю і свідомість людей (не можна регулювати дії, вчинені в стані неосудності або фізичного примусу);
- охоплює найважливіші суспільні відносини, що у цей момент найбільшим чином зачіпають інтереси суспільства, трудових колективів, організацій, підприємств та ін. Тобто вона не є статичною, змінюється залежно від умов внутрішньої та зовнішньої обстановки, рівня економічного, соціального, духовно-культурного розвитку суспільства;
- має обмежений обсяг охоплення (межі правової регламентації) і не може містити в собі ті соціальні явища, які об'єктивно не допускають формально-юридичного впорядкування (дружба, любов та ін.). Правом не може регламентуватися поведінка людини, її розумова діяльність, особисте життя.

Класифікації сфер правового регулювання

За принципом співвідношення можливого і необхідного

- сфера можливого правового регулювання — галузь суспільних відносин, яка може бути врегульована правом;
- сфера необхідного правового регулювання — галузь суспільних відносин, яка повинна бути врегульована правом.

За характером юридичної діяльності

- сфера законодавчого регулювання — галузь суспільних відносин, фактично регламентована правовими нормами (законодавча діяльність);
- сфера регулювання, що реалізує право — галузь громадського життя, в якій фактично здійснюються правові норми (діяльність, що реалізує право).

Класифікації сфер правового регулювання

За певними блоками суспільних відносин

- сфера **економічних**, головним чином майнових, відносин: виробництво, обмін, розподіл. Ці відносини (власності, розподілу, обміну, оплати праці тощо) складають економічну основу суспільства, його каркас і потребують упорядкування;
- сфера **політичних**, головним чином управлінських відносин усередині країни і на міжнародній арені. Ці відносини (управління справами суспільства і держави з боку громадян, держави, її органів) складають політичну основу суспільства, охоплюють три гілки державної влади — законодавчу, виконавчу, су...

Класифікації сфер правового регулювання

- сфера **соціально-культурних**, у тому числі особистих немайнових відносин належить до галузі охорони здоров'я, освіти, культури, науки, соціального забезпечення. Її складають відносини (з приводу освіти, медичної допомоги, наукової діяльності, заняття спортом тощо), що регулюються правом і не входять до сфери економічних і політичних відносин, впливають із охорони і захисту особистих прав і гідності громадян;
- сфера **судових і правоохоронних відносин**, тобто відносин, пов'язаних з охороною (відверненням і припиненням порушень) суспільного порядку. Боротьба з правопорушеннями насамперед ведуть такі органи держави, як органи внутрішніх справ, прокуратура

Предмет правового регулювання – це конкретні вольові суспільні відносини, що регулюються правом чи об'єктивно потребують правового регулювання.

ПРЕДМЕТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Властивості предмету правового регулювання.

- - суспільні відносини мають вольовий характер, тобто право регламентує лише свідомі та вольові дії людей (психічно хворі, обмежені в дієздатності особи, люди під гіпнозом не можуть усвідомлювати свої дії, а тому їх поведінка не може регулюватися нормами права);
- - право регулює лише ті суспільні відносини, що об'єктивно потребують регуляції та можуть бути об'єктом такого регулювання;
- - право регулює найбільш важливі суспільні відносини, що мають значення для всіх правовідносин.

Правове регулювання охоплює:

- **специфічну діяльність** нормотворчих органів держави або громадянського суспільства, пов'язану з виробленням норм права і з визначенням юридичних засобів забезпечення їх дієвості.

У цьому аспекті змістом правового регулювання охоплюється різноманітна діяльність нормотворчих органів держави, пов'язана з вибором типу, методів, способів регламентації, визначенням співвідношення нормативних та індивідуальних засобів регулювання, що об'єктивно необхідні у певних соціально-економічних і політичних умовах для забезпечення нормального функціонування громадянського суспільства, його інститутів, організації життєдіяльності людей на цивілізованих засадах;

Правове регулювання охоплює:

- діяльність безпосередніх учасників суспільних відносин, спрямовану на пошук і використання засобів юридичного регулювання, для узгодження своєї поведінки з нормами права (їх принципами, цілями, призначенням).

Це обумовлює необхідність врахування специфіки духовно-культурної сфери, зокрема національні та релігійні особливості учасників правовідносин.

Метод правового регулювання

Метод правового регулювання — це підхід до впорядкування певного роду суспільних відносин, що зумовлює використання певних юридичних засобів.

Як відомо, суспільні відносини є досить різними і неоднорідними за своїм складом, учасниками, причинами їх виникнення та припинення. А отже, ми стикаємося з проблемою, що один і той самий метод не в змозі забезпечити регулювання всіх сфер суспільних відносин.

Метод правового регулювання характеризують наступні чинники:

- порядок установалення прав та обов'язків;
- ступень їхньої визначеності і самостійності дії суб'єктів;
- шляхи забезпечення прав і обов'язків.

Методи правового регулювання:

В юридичній літературі, зазвичай, виділяють такі *основні методи правового регулювання*:

Імперативний метод (метод владних вказівок) – це один із основних методів правового регулювання, який передбачає категоричну та детальну регламентацію поведінки учасників правових відносин. Він спирається на субординацію і підпорядкування, а також використовується для регулювання найбільш значущих для держави інтересів.

Характерними рисами імперативного методу є:

- Чітка підлеглість одних суб'єктів іншим.
- Виконавська дисципліна.
- Пряме виконання вказівок юридичними та фізичними особами.

Методи правового регулювання:

Диспозитивний метод – це один із методів правового регулювання, який передбачає впорядкування суспільних відносин за допомогою дозволів, які передбачають вільну саморегуляцію суб'єктами власної поведінки, на основі принципів права.

Диспозитивний метод здійснюється шляхом:

- Встановлення правил, що визначають межі дозволеної поведінки
- Субсидіарних правил, які застосовуються, якщо особи не домовилась про встановлення певних правил між собою
- Правил, що закріплюють принципи правового регулювання певної сфери суспільних відносин.

Методи правового регулювання:

Рекомендаційний метод – це метод правового регулювання, який полягає у наданні учасникам правових відносин вказівок, що не несуть в собі обов'язкової юридичної сили, стосовно прийнятої для суспільства, ефективної поведінки.

Суб'єктам не забороняється обирати той варіант поведінки, який на їхню думку є найбільш правильним, або використати той варіант, що був рекомендований вказівкою, частково.

Прикладом застосування цього методу є розроблення уповноваженими державними органами певних трудових договорів (контрактів) між роботодавцем та працівником, які сприяють усуненню виникнення всіляких непорозумінь між ними.

Методи правового регулювання:

Заохочувальний метод – це метод правового регулювання, який передбачає створення таких умов, за наявності яких вибір суб'єктом певного варіанта юридично значущої поведінки надасть йому додаткових матеріальних (наприклад, премія) або нематеріальних благ (додаткові дні відпустки).

Метод використовує стимулювання за допомогою комплексного застосування різних способів правового заохочення такої поведінки суб'єктів, яка є найбільш бажаною для досягнення цілей, що поставлені державою.

У правовому регулюванні використовуються різноманітні комбінації цих засобів.

На основі норм права, що містять зобов'язання формуються правовідносини активного типу, а на основі норм, що містять заборону – правовідносини пасивного типу, а на підставі норм, що містять дозвіл – як активного, так і пасивного типу.

При централізованому регулюванні привалюють заборона та зобов'язання, а при децентралізованому – дозвіл.

- Трьом засобам правового регулювання (дозволу, зобов'язанню, забороні) відповідають **безпосередні форми реалізації норм права: використання, виконання, дотримання.**

Основні ознаки механізму правового регулювання:

1. Він є частиною механізму соціального регулювання;
2. Об'єднує всі явища правової дійсності:
  - засоби (норми права, суб'єктивні права і обов'язки, рішення судів та ін., що об'єктивовані у правових актах);
  - способи (дозвіл, зобов'язання, заборони);
  - форми (дотримання, виконання, використання, застосування);
3. Це взаємопов'язана та взаємодіюча система;
4. Є динамічною частиною правової системи суспільства — він призначений для приведення в дію необхідних елементів правової системи;
5. Результатом його дії є встановлення правопорядку в суспільстві.

Елементами механізму правового регулювання є:

- 1. Норма права** — загальнообов'язкове правило (модель) поведінки, яке встановлює для суб'єкта як можливий варіант поведінки — суб'єктивні права, так і необхідний варіант поведінки — юридичні обов'язки.

Завдання цього елемента полягає в тому, щоб:

- визначити коло осіб, на яких поширюється правило поведінки;
- визначити зміст поведінки суб'єктів;
- визначити обставини, за яких особа повинна керуватися цим правилом поведінки;
- розкрити зміст правила поведінки.

Елементами механізму правового регулювання є:

2. Правові відносини — відносини, що виникають на основі норм права. У них індивідуалізуються положення норми права, конкретизуються права та обов'язки певних суб'єктів, їх повноваження і юридична відповідальність.

Правовідносини виконують такі функції:

- визначають конкретне коло осіб, на яких розповсюджується дія норм права в певний момент;
- закріплюють конкретну поведінку, якої повинні або можуть дотримуватись суб'єкти;
- є умовами для можливого приведення в дію спеціальних юридичних дій з метою забезпечення суб'єктивних прав, обов'язків та відповідальності.

Елементами механізму правового регулювання є:

3. **Юридичні факти** — конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну чи припинення суб'єктивних юридичних прав та обов'язків.

4. **Акти реалізації, прав і обов'язків** — фактична поведінка суб'єктів правовідносин щодо здійснення своїх прав і обов'язків. Саме реалізація прав і обов'язків завершує "роботу" механізму правового регулювання — реальна поведінка така, на яку було спрямоване правове регулювання.

Тип правового регулювання

Тип правового регулювання - це особливий порядок правового регулювання, що виражається у певному поєднанні способів (дозволів і заборон) і створює стан більшого чи меншого сприяння для задоволення інтересів суб'єкта права. Тип правового регулювання встановлює тип правового режиму.

Типи правового регулювання

Під типами правового регулювання розуміють особливості загального порядку регулювання того, на чому базується правове регулювання в даному конкретному випадку : дозволу чи заборони.

- **Загальнодозвільний** – ґрунтується на загальному дозволі, в межах якого закон встановлює заборони на здійснення конкретних дій. Базується на принципі – дозволено все, що прямо не заборонено законом. У контексті цього типу виникають цивільні, трудові, сімейні, житлові та інші правовідносини (особа має право укласти будь-які угоди, на власний розсуд, за винятком тих заборон, що передбачені в законі);
- **Спеціальнодозвільний** – ґрунтується на загальній забороні, в межах якої закон встановлює конкретні дозволи. Базується на принципі – заборонено все, що прямо не дозволено законом (дозволено тільки те, що прямо передбачено законом). За цим типом встановлюються правові статуси та функції державних службовців, посадових осіб тощо.

Регулювання суспільних відносин у нормах права:

- сконструйовано моделі обов'язкової або дозволеної поведінки різних суб'єктів цих відносин;
- надаються одним суб'єктам суспільних відносин певні права;
- накладаються на інших суб'єктів суспільних відносин певні обов'язки;
- суб'єкти пов'язуються взаємними правами й обов'язками;
- можливості права в регулюванні суспільних відносин не свавільні й не безмежні.

Чинники правового регулювання:

- рівень економічного розвитку суспільства;
- соціальна структура суспільства;
- рівень зрілості, стійкості суспільних відносин;
- рівень правової культури громадян і посадових осіб;
- рівень визначеності предмета, способів і типів правового регулювання.

Види впливу права:

- юридичний;
- загальносоціальний;
- виховний;
- інформаційний;
- інший.

Види впливу права на суспільні відносини:

Правовий вплив – дія права на широке коло суспільних відносин, свідомість і поведінку людей з допомогою неправових (психологічних, ідеологічних та інших) засобів.

Правовий вплив – дія права, коли відповідність поведінки суб'єктів приписам правових норм досягається без використання спеціальних правових засобів (наприклад, без процедури застосування норм права, без втручання державних органів – страх покарання тощо).

Структура правового впливу:

правова свідомість;

правова культура;

механізм правового регулювання;

правові принципи;

правозастосовний процес.

Види впливу права на суспільні відносини:

Правове регулювання – дія права на суспільні відносини з допомогою використання певних юридичних засобів.

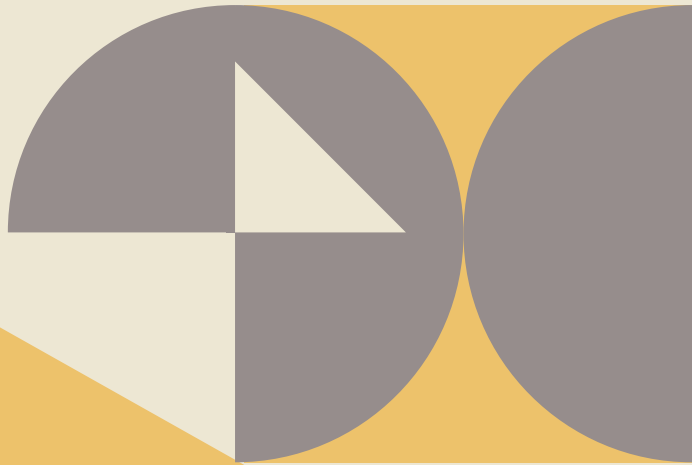
Правове регулювання – результативний нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини спеціальної системи власне правових засобів (норм права, правовідносин, актів реалізації та застосування права тощо).

Правове регулювання – застосування норм права, інших юридичних засобів для впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування і прогресивного розвитку, а також для впливу на поведінку людей.

Правова врегульованість суспільних відносин – ознака правової держави.

Способи правового регулювання:

Засоби або шляхи регулювання відносин розкривають специфіку методів регулювання і отримують свій особливий вираз в нормах права.

Способи правового регулювання:

- **дозвіл** – це надання особі права на її власні активні дії (*роби, як вважаєш за потрібне*). Прикладом здійснення правового регулювання за допомогою цього способу може бути будь-яка норма права, що надає суб'єкту право на одержання тих чи інших благ;
- **зобов'язання** (веління) – покладання на особу обов'язку активної поведінки (*роби тільки так*);
- **заборона** – це покладання на особу обов'язку утримуватися від вчинення дій певного роду (*тільки так не роби*).

Способи правового регулювання:

- **рекомендація** – закріплена юридично рекомендаційна поведінка (утримання від певних дій);
- **попередження** – закріплене в нормах попередження про наслідки певної поведінки;
- **примушування** – юридичне примушування до виконання певних дій чи утримання від них.

Ефективність правового регулювання та її показники

Результативність і соціальна значущість правового регулювання визначаються передусім його **ефективністю** – спроможністю правового регулювання приводити до максимально можливих позитивних результатів за рахунок обґрунтованих, розумних і доцільних витрат та обмежень.

**Ефективність
правового
регулювання
визначається двома
показниками**

**співвідношення між
реальними результатами
правового регулювання
та його цілями**

**співвідношення соціального
результату регулювання (рівня
впорядкованості відповідних
суспільних відносин) до витрат і
зусиль**

Принципи правового регулювання

Необхідність розумного обмеження регулятивного впливу на суспільство визначає систему **принципів правового регулювання**, реальне додержання яких є важливим чинником його ефективності.

Принципи правового регулювання

1. **Доцільність** – обґрунтована необхідність правового регулювання певних суспільних відносин з метою їх упорядкування;
2. **Адекватність** – відповідність способів, типів і методів правового регулювання, ступеня жорсткості правового режиму потребі в упорядкуванні та суспільним вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив;
3. **Збалансованість** – забезпечення в регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів;
4. **Передбачуваність** – послідовність регуляторної діяльності, її відповідність цілям державної політики, що дозволяє суб'єктам планувати їхню діяльність;
5. **Прозорість і врахування громадської думки** – відкритість для фізичних та юридичних осіб дій органів публічної влади на всіх етапах регуляторної діяльності.

The background features a large yellow diagonal shape on the right side. In the top right, there is a cluster of overlapping shapes: a white semi-circle, a dark blue rectangle, a yellow triangle, a grey square, a dark blue square, and a yellow square. In the bottom left, there is another cluster of shapes: a grey square, a dark blue semi-circle, a yellow semi-circle, a dark blue semi-circle, and a yellow semi-circle.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!